

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Jasna Simončič

Ženske v rock glasbi v Sloveniji

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Jasna Simončič

Mentor: izr. prof. dr. Peter Stankovič

Ženske v rock glasbi v Sloveniji

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Zahvala

Najlepše se zahvaljujem Vesni Žličar, Sariti Petrič, Saši Hrovatin, Petri Zobec, Ani Korenini, Evi Breznikar ter Katarini Nasteski za prijazen odziv in pripravljenost pomagati pri nastanku tega dela. Še bolj pa se jim zahvaljujem zaradi tega, ker počno, kar počno, torej dokazujejo ne samo, da znajo dekleta »rokati«, temveč tudi, da znajo to počniti presneto dobro. Hvala, da utirate in kažete pot mladim dekletom, ki zaradi vas lahko sanjajo drugačne sanje.

Zahvaljujem se tudi svoji družini za pomoč pri takšnih in drugačnih zagatah ter seveda za veliko mero potrpežljivosti.

ŽENSKE V ROCK GLASBI V SLOVENIJI

Diplomsko delo obravnava položaj žensk v rock glasbi in se osredotoča zlasti na njihov položaj v Sloveniji. Delo ne obravnava ženske splošne prisotnosti na rock sceni, temveč se pogloblja le v ženske, ki v rock glasbi igrajo instrumente; izpušča torej druge sfere, kot so npr. bodisi vloga pevke bodisi grupijke ali pa sfero menedžmenta. Rock glasba je izrazito moška institucija, vendar vanjo vztrajno vnašajo svoj prispevek tudi ženske, pri čemer je njihov trud še vedno precej spregledan in zanikan. Prvi del pričujočega dela obravnava splošno stanje rock glasbe glede na spol in se ukvarja predvsem z vprašanjem, zakaj je kljub obstoju vrhunskih glasbenic na drugih področjih (orkestri, solistke, filharmonije) tako malo instrumentalistk v rocku. Ne pristaja na to, da ženske niso sposobne igranja električnih inštrumentov, temveč se raje sprašuje, zakaj jim vstop v to posvečeno rock življenje ni dovoljen oz. kdo jim ta vstop tako trdovratno preprečuje. Drugi del preučuje stanje v Sloveniji, doživljanje stanja slovenskih instrumentalistk in išče konkretne odgovore na v teoretičnem delu zastavljena vprašanja in dileme. V sklepu skušam zbrati relevantne izkušnje, mnenja in razlage obstoječega stanja ter načine za preseganje in izboljšanje zdajšnjega stanja.

Ključne besede: ženske, rock glasba, inštrumenti, neenakost, seksizem

WOMEN IN ROCK MUSIC IN SLOVENIA

This work concentrates on the situation of women in rock music, especially on their situation in Slovenia. The work does not discuss women in rock on general but is instead specifically interested in women who play instruments in rock music; it leaves out other spheres such as the role of women as singers or groupies or on the other hand women actively present in the sphere of management. Rock music is distinctly a male's institution but women have always been contributing their share. In spite of that constant contribution, their effort is still overlooked and denied. The first part of the work discusses the general condition of rock music in terms of gender. The main question of this first part is the question of the lack of women instrumentalists in rock despite the numerous women instrumentalists in other music spheres (orchestras, soloists, philharmonic societies). It does not consent to general opinion which sees women as incapable of playing electrical instruments, but rather asks why women are not allowed to enter this holy rock life or who is it that is so persistently trying to prevent women from entering it. The second part concentrates on the situation of women in rock in Slovenia, on how women in rock experience situation they are in. This part looks for concrete answers to questions and dilemmas which have been raised in the first theoretical part of the text. The conclusion tries to sum up relevant experiences, opinions and explanations of the status quo and ideas for overcoming it.

Key words: women, rock music, instruments, inequality, sexism

KAZALO

1 UVOD	6
2 PREDSTAVITEV OSNOVNIH POJMOV	8
2.1 Rock glasba.....	8
2.2 Glasbena industrija	9
2.3 Izraz »ženske v rock glasbi«.....	10
3 ŽENSKÉ IN IGRANJE INSTRUMENTOV	11
3.1 Vloga socializacije.....	11
3.2 Moški posedujejo možgane, ženske pa telo	11
4 IZKUŠNJE ŽENSK V ROCKU	13
4.1 Ženske kot drugo	13
4.2 Problem vzornic.....	14
4.3 Seksizem in šovinizem v industriji	15
4.4 Najprej ženska, šele nato glasbenica.....	16
5 ŽENSKÉ V ROCK GLASBI V SLOVENIJI	17
5.1 Metoda	17
5.2 Analiza.....	18
5.2.1 Izkušnja ženske v rock glasbi	18
5.2.2 Odziv publike.....	20
5.2.3 Majhna zastopanost žensk v rock glasbi	23
5.2.4 »Težave z ženskami«	24
6 ZAKLJUČEK.....	26
7 LITERATURA.....	28
8 PRILOGA A: Intervju z Vesno Žličar, kitaristko in vokalistko skupine Abbey's Road, z dne 23. 11. 2009.....	30
PRILOGA B: Intervju s Sarito Petrič, basistko skupine The Vibes, z dne 24. 11. 2009.....	32
PRILOGA C: Intervju s Sašo Hrovatin, vokalistko in kitaristko skupine Golliwog ter Mladih kuZel, z dne 25. 11. 2009.....	34
PRILOGA Č: Intervju s Petro Zobec, bobnarko Pankeroschev ter bobnarko in vokalistko Mladih kuZel, z dne 27. 11. 2009.....	36
PRILOGA D: Intervju z Ano Korenini, basistko skupine Makeup2, z dne 30. 11. 2009.....	38
PRILOGA E: Intervju z Evo Breznikar, pevko skupine Makeup2, ter tolkalistko skupin The Stroj in Laibach, z dne 1. 12. 2009.....	40

*Na odru sem človek in stremim k temu, da me tako vidijo tudi drugi.
(Saša Hrovatin, Golliwog)*

1 UVOD

Ko slišimo besedo rock, pomislimo na razposajeno »nažiganje« kitar in sproščanje energije na bobnih, na subverzivnost, na – skupino moških. Podoba ženske, ki s kitaro v roki skače po odru ali odločno udarja na bobne, običajno ni prva asociacija. Še več, če nam nekdo to podobo prikliče v misli, se nam zdi nenavadna, neobičajna, celo »nenaravna«. Toda zakaj je temu tako? V času, v katerem vemo (oziroma se vsaj pretvarjamo, da v to verjamemo), da ženskam ni nič nedosegljivo, ko poznamo astronautke, znanstvenice, osupljive športnice, motoristke, bodybuilderke in direktorice, se nam ideja rokerice (ženske, ki igra instrument, in ne le privrženke te zvrsti glasbe) vseeno zdi precej nemogoča. Kot če bi želeli pojesti brokoli in čokolado – to dvoje nekako ne gre skupaj, kot ne gresta skupaj električna kitara in ženska. Vemo, da so ženske lahko enako fizično močne kot moški, kar dokazujejo dvigovalke uteži, alpinistke ali športnice; lahko so enako pogumne kot moški, kar dokazujejo ekstremne športnice ali adventuristke. Kaj je torej tako posebnega na preprosti električni kitari, da je ženske ne bi mogle obvladati? Menim, da gre tukaj za drugačno vprašanje; ne o zmožnosti obvladovanja, temveč za vprašanje, zakaj ženskam ni dovoljeno obvladovanje električne kitare. Zakaj se jim preprečuje vstop v posvečeno, skrivnostno, elitistično rockovsko življenje?

Moje delo se bo osredotočilo prav na to vprašanje. Vemo, da so ženske fizično, psihično in na vse druge mogoče načine sposobne igranja instrumentov, saj poznamo mnogo mojstric, virtuozičnj na klavirjih, violinah, violah, čelih, harfah, klarinetih in tako v nedogled – dokler ne pridemo do kitar. Tudi akustična kitara ni posebno problematična, mnogo žensk jo igra. Verjamem, da je na tem mestu zares čas, da se vprašamo, kaj za vruga je torej problem? Kaj je razlog izključevanja žensk kot aktivnih ustvarjalk rock glasbe? Kdo stoji za to zaroto? Je krivec en sam, smo krivi vsi?

Vprašanj je mnogo, odgovorov pa nekoliko manj. Seveda, vsak ima nek svoj pogled, vendar so ti pogledi težko ulovljivi in težko argumentirani, gre samo za neotipljiva mnenja. Ni jasnih verjetnih odgovorov – gre za krog ugibanj, obtoževanj, upravičevanj, kar pa ne pripelje do identifikacije razlogov. In brez razlogov, izvirov težav, teh težav tudi ne moremo odpravljati. Najti je treba vir, da ga lahko spremeniš.

To je cilj moje naloge; najti neke bolj otipljive razloge in krivce obstoječega stanja in prek tega najti smernice za pot sprememb. Vprašanje, za katerega sem porabila precej svojega časa, energije in pri katerem se je scvrl marsikateri nevron, je bilo seveda, kako se vreči v ta kaos in kako ga zgrabiti, če ni nikjer ne začetka, ne konca, ne vmesnih izstopajočih elementov. Precejšnja težava pri pridobivanju informacij in podatkov o fenomenu praktičnega neobstoja določene sfere je seveda samo pridobivanje informacij – težko je pridobiti informacije o subjektu, če subjekta ni. Obstaja seveda kar nekaj žensk v rock glasbi, vsaj zgodovinsko gledano, če je (žal) že sedanost oropana ženskega dodatka k rock glasbi; a kaj, ko sem si svojo nalogo otežila še s tem, da sem specifično izbrala slovenske rock glasbenice. Kot sem omenila, je precej težko dobiti subjektivne informacije o izkušnjah in mnenja o razlogih za lasten neobsto.

Vseeno sem po dolgotrajnem iskanju našla nekaj slovenskih rock glasbenic. Z njihovimi intervjuji bom skušala osvetliti problematiko na Slovenskem in ugotoviti, kje so največje težave in najtehtnejši razlogi za tako majhno število aktivnih rock glasbenic. Pomembno je poudariti, da ko govorim o rock glasbenicah, govorim o ženskah, ki v rock skupinah igrajo kakšen instrument in ne le pojejo, saj obstaja velik razkorak v dojemanju ženskih rock pevk in ženskih rock instrumentalistk. Nihče ne dvomi, da znajo ženske dobro peti, večina pa jih dvomi, da znajo dobro igrati.

Pri vsem je še zlasti zanimivo dejstvo, da rock velja za pretežno subverzivno zvrst glasbe, a če dobro pogledamo slovensko glasbeno sceno, najdemo v sferi narodnozabavne glasbe isto ali še večje število žensk, ki igrajo instrumente, kot v rock glasbi, čeprav prva velja za skrajno tradicionalno, slednja pa za subverzivno. Očitno je prisotnost žensk v glasbi tista skrajna točka, ki jo iz svoje točke izpušča celo rock; in ga druge zvrsti celo prehitevajo. Edino, kar je ostalo pretresljivega v rocku, je njegova okornost, otopelost, nazadnjaškost. Še danes medse ne spušča črncev, ki so pravzaprav njegovi začetniki; kaj šele, da bi medse spustil ženske.

Konec koncev, če gre pri vsem skupaj za elitno doživljanje drog, seksa in rokenrola, in če ženske naenkrat niso več priležnice, temveč tudi same del dogajanja, kdo ostane, da nudi, kot kaže, najpomembnejšo komponento te posvečene trojice?

Rock je konzervativen, toda kdo je najbolj kriv za to, kje so največji razlogi in kdo bo že končno zrušil ta jekleni zid neprepustnosti?

2 PREDSTAVITEV OSNOVNIH POJMOV

2.1 Rock glasba

Rock glasba je žanr popularne glasbe, ki se je v šestdesetih letih razvila predvsem iz rokenrola in bluesa. Pravzaprav je rock »hibridna popularna glasbena zvrst, saj izhaja iz tradicionalnih belskih folk balad, countrya in rhythm'n'nbluesa« (Muršič 2000, 198). Z razvojem rocka se je iz njega razvilo mnogo glasbenih podzvrsti, kot so metal, hard rock, grunge, punk in podobno. V svojem delu uporabljam skupno oznako rock glasba za vse naštetih podzvrsti.

Najpogostejša oblika skupine, ki formira rock skupino oz. rock bend, kar je popularnejša oblika besedne zveze, je štiričlanska: sestavljajo jo kitarist, basist, bobnar in glavni pevec. Uporaba moške oblike samostalnikov ni naključna.

Osnovna značilnost rock glasbe je »močan ritem kitar, bobnov in melodična linija bas kitare, vse to pa naj bi se povezovalo v repetativni vzorec treh akordov, ki se ponavljajo v večini primerov znotraj 4/4 takta« (Škerjanec 2004, 74).

Na začetku, predvsem v šestdesetih letih dvajsetega stoletja, je bil rock pretežno političen, posebej je ideje in ideale upirajoče se mladine tistega časa, tako imenovanih »otrok cvetja«. Kasneje se je zaradi njegove vse večje popularnosti zanj začela zanimati glasbena industrija ter ga vsrkala, mu odvzela tisto njegovo subverzivnost obrobja in ga popularizirala. S tem se odpirajo mnoge goreče razprave o tem, ali je rock zaradi množičnosti in popularnosti izgubil svojo umetniško, kritično vrednost in moč ali pa je zaradi tega le postal dostopnejši več ljudem, širši množici, ki ni sestavljena le iz ozkoglednih posameznikov, temveč iz razmišljujočih, upirajočih se, kritičnih umov. Pogost pogled na to dilemo predstavlja misel: »Če ti uspe to, kar imaš za povedati, posredovati širokemu občinstvu, to pomeni, da tisto, kar imaš povedati, ni dovolj globoko ali dovolj močno, da bi zares kaj veljalo« (Marcus 1975, 132).

»Rock je glasba mladih«, pravi Simon Frith, sociolog, specializiran za popularno glasbo in eden najpomembnejših raziskovalcev rocka. Rock je v svojem bistvu uporniški in kritičen, te težnje pa so seveda značilne predvsem za mladino, v kateri se v obdobju najstništva začnejo razvijati kritičnost in upor do ustaljenega, starševskega ter frustracije zaradi omejujoče družbe. Tako seveda ni presenetljivo, da največji del poslušalstva rocka predstavljajo mladostniki. Rock je na nek način, kakor pove Frith, »glasbeno ozadje«

odraščanja. Vendar pa kritični mladostniki odrastejo v kritične odrasle, katerim rock glasba ostaja blizu in tako je z vsako generacijo več starejših privržencev rocka. Tu pravzaprav ne gre več za starost oz. mladost, temveč za »stanje duha«, ljudi, ki v glasbi iščejo tisto nekaj več, kar jih izzove k razmišljanju, kar jim daje občutek, da v svojem videnju sveta kot nepravičnega, kaotičnega, brezčutnega niso sami, kar jim daje občutek, da se tudi sami upirajo »tujemu svetu«, pa čeprav le prek poslušanja glasbe. Posamezniki se prek rocka distancirajo, oddaljijo, ločijo od tega sveta, katerega del se ne čutijo. Kakor pravijo Niet v pesmi Živalska farma: »Vaš svet je laž in prevara, vaš svet je gnil; vaš svet je laž in prevara, vaš svet smrdi«.

2.2 Glasbena industrija

Glasbena industrija je širok izraz, ki skuša zajeti vse akterje, vpletene v proces ustvarjanja in prenašanja glasbe. Mednje sodijo sami glasbeniki, ljudje ali podjetja, ki ustvarjajo glasbo (producenti, založbe, studii), zastopniki glasbenikov (agenti, promotorji), osebe, ki glasbenikom pomagajo pri karieri (menedžerji, glasbeni odvetniki), tisti, ki glasbo predvajajo, novinarji in še mnogi drugi. Dejstvo je, da je glasbena industrija panoga, ki je vedno bila in še vedno je moško dominirana industrija. Mnogo industrijskih panog, za katere bi menili, da so bolj moškocentrične, je bolj ženskam prijaznih kot glasbena industrija, ki bi naj bila kot zabavna industrija bolj odprta in enakopravna. Tudi če ženskam uspe prodreti v moško glasbeno industrijo, njihov imidž in vse ostalo upravljajo moški producenti in moške založbe.

Pomembno vlogo v glasbeni industriji igrajo predvsem mediji. Glasbeni mediji pa imajo mnogo (preveč) skupnega z glasbeno industrijo – prav tako so konservativni, moški in seksistični. Žensko s kitaro takoj predstavijo kot seksualni objekt, njeno podobo seksualizirajo, jo naredijo čim bolj ustrezno moškim fantazijam in jo s tem oropajo sporočilnosti. Ko mediji poročajo o novi skupini, opisujejo njen zven in jo primerjajo z drugimi skupinami. Ko pišejo o ženskih skupinah, najprej omenijo njihov videz ter seksualnost in nato, ali znajo igrati.

V glasbeni industriji so glasbenice lahko uspešne – toda »v moškem svetu in na moški način« (Raphael, 1995). Morajo se podvreči prevladujočim konceptom lepote, spolne privlačnosti, najprej morajo biti ženske – spolno privlačna bitja, šele nato sledi tisto, kar pač imajo za povedati, če sploh kaj imajo (v kar večina glasbene industrije tako ali tako dvomi).

2.3 Izraz »ženske v rock glasbi«

»Rock je konstruiran kot naravno moška sfera, v kateri ženske zaradi spola in seksualnosti nikoli ne morejo biti popolnoma inkorporirane, termin ženske v rocku namiguje na naključnost in nepopolnost ženskih performerk. Pa tudi na njihovo neavtentičnost v primerjavi z moškimi umetniki« (Sukić 2002, 273).

Oznaka, ki bi naj označevala tako kompleksno kategorijo, kot so ženske, ki se ukvarjajo z rock glasbo, je povsem neprimerna. Nesmiselnost takšne etikete je vidna, če zadevo obrnemo in skušamo nekaj označiti kot moške v rocku. Gre za preširoko kategorijo, ki združuje tako različne elemente, da preprosto ne vzdrži. »Nalepka »ženske v rocku« je več kot neustrezna, saj promovira občutno glasbeno podobnost med ustvarjalci, ki bazira na dejstvu, da so to ženske, podobnost, ki v resnici ne eksistira« (Raphael, 1995). V isto kategorijo skuša stlačiti tako pevko-tekstopisko Tracy Chapman kot grungerko Courtney Love, in to samo zato, ker sta obe ženski. Nihče v isto kategorijo ne tlači Boba Dylana in Curta Cobaina, samo zato, ker sta pač oba moška. A žal je to kategorijo še vedno potrebno uporabljati, predvsem zaradi podobnih izkušenj žensk v glasbeni industriji, ki niso prihranjene nobenemu žanru, zato tudi sama posegam po njej.

V zgodovini se je razvil tudi izraz »ženska glasba«, za katerega Judy Dlugacz pravi, da se je »razvil organsko in je ljudem pomagal identificirati glasbo, ki je govorila o ženskah in ženskam« (Dlugacz v Gaar 2002, 113). Teh dveh izrazov seveda ne gre pomešati, saj ženske v rocku ne ustvarjajo samo ženske glasbe.

Nasploh že samo ločevanje kategorij moška in ženska glasba, moški in ženski rock ponazarja samo zgrešenost konceptov, saj bi morali govoriti o glasbi nasploh. Vendar je to precej težko, saj so ženske v rocku tako redke in zapostavljene, da jih je treba posebej izpostaviti, da se jih sploh opazi, o njih govori in morda s tem nekoč privede do zlitja obeh konceptov, do skupne oznake »glasba«, ki ni vezana na spol, ampak na človeka.

Konec koncev, kot je ob neki priliki dejala Jeniffer Finch (skupina L7): »Saj obstaja unikatnost tega, da si ženska, vendar spet ne tako velika« (Finch v Gaar 2002).

3 ŽENSKÉ IN IGRANJE INSTRUMENTOV

3.1 Vloga socializacije

»Igranje instrumentov je tista glasbena aktivnost glasbene industrije, iz katere so bile ženske zelo izključene v nasprotju s petjem, kjer so ženske dosegle pomembno priznanje« (Green 1997, 33). Ženske blestijo kot pevke, kot instrumentalistke v rock glasbi pa so skoraj neobstoječe. Zakaj je temu tako?

Kot pri drugih »spolno pogojenih« lastnostih in vseh lastnostih nasploh tudi tukaj razlog najdemo v socializaciji. »Študije, ki ponazarjajo, kako so orkestralni instrumenti porazdeljeni med spoloma, navajajo, da imajo tako otroci kot starši raje manjša glasbila (flavta, klarinet, violina) za dekleta in večja, kot so pozavna, bobni in tuba, za fante« (Dahl 1984, 35-36). To je seveda povezano s tradicionalno mislijo, ki vodi socializacijo – dekleta so šibkejša, nežnejša, bolj čustvena, mirna in pasivna, zato so zanje primernejši lažji, nežnejši instrumenti. Seveda so dekleta takšna prav zaradi te miselnosti, ki jih v takšna kasneje šele vzgoji, in ne obratno, da bi že sama od sebe bila takšna. Vsako dekliško razposajenost in aktivnost se umirja, saj za dekleta ni primerno, da so »divja«, medtem ko se za fante to spodobi. Ker bi naj bili fantje agresivnejši, močnejši, glasnejši in sploh vse, kar pritiče bodočim vladarjem sveta, so zanje primernejši večji, glasnejši instrumenti. To lepo razgalja delitev vlog in statusov – dekleta morajo biti mirna in tiha, fantje pa dejavni in glasni. Ženske naj se kažejo, moški naj delujejo.

Dalje lahko najdemo še več spolnih konotacij, ki se vežejo na instrumente in širše razumevanje spolnih razlik. »V primeru instrumentov se to kaže v privzeti polarnosti maskularnih in feminilnih teles – veliko proti majhnemu, visoki toni proti nizkim, močno proti šibkemu« (Clawson 1999, 204).

3.2 Moški posedujejo možgane, ženske pa telo

Rock glasba je takšna zvrst popularne glasbe, v kateri je (oz. naj bi vsaj bilo) predvsem pomembno sporočilo. »Da bi bil dojet kot kredibilen, mora biti tudi izvajalčeva glasba dojeta kot resna in inteligentna. Asociacija moškega in ženskega s telesom morda razloži žensko izključenost od kredibilnosti pod temi pogoji. Ženske, ki se skušajo predstaviti kot inteligentne, so dojete kot pretenciozne« (Davies 2002, 306). Če moški kaže svojo inteligentnost, je kredibilen, če jo ženska, je pretenciozna. Poleg tega po splošnem prepričanju

ženske naj ne bi bile zmožne globokih misli in čustev, zato so ponovno dojete kot pretenciozne, če izražajo kakršno koli bolečino ali jezo. Ženske imajo telo, svojo zunanost, njihova naloga je, da z njo ugajajo in zapeljujejo. Da bi ženske poleg svoje zunanosti imele tudi globoko in inteligentno notranost, je splošnemu prepričanju glasbene industrije in družbe nasploh nezamisljivo. Moške misel na večdimenzionalno žensko straši, saj bi jih v svoji popolnosti utegnile vreči s prestola ali še huje, spoznati, da so enakovredne in da jih za svoj uspeh in osebno izpopolnjenost pravzaprav ne potrebujejo. Ženske večdimenzionalnost lepih žensk zanikajo zaradi ljubosumja. Res je zelo lepa, ampak je neumna; jaz sem vsaj pametna, če že lepa nisem. Torej tako ženske kot moški glasbenice reducirajo na neumen spolni objekt, ki ni zmožen razmišljanja in globokega čustvovanja, zato če so to teme njihovih pesmi, gotovo lažejo.

Pomembna komponenta rock glasbe je tudi upornost. »Da bi bili dojeti kot uporniki, je izvajalcem v veliko pomoč, če so videti jezni, najsibodi v političnem smislu ali le posplošeno jezni na svet. Jeza je dojeta kot moška lastnost, tako da tudi, ko si ženske drznejše izraziti jezo, ni videna v teh pogojih: jezna ženska je nerazumna ali celo blazna, surova karikatura brez plemenitosti, intelekta ali etike« (Davies 2001, 307). Jezen moški je seveda herojski in vznemirljiv.

Če so torej bistvo rocka intelekt, čustvovanje in upornost oz. jeza in če je splošno sprejeto, da ženske teh lastnosti nimajo, potem seveda v rocku ni mesta zanje, saj če že posegajo po teh osnovnih elementih, so videti zlagane in pretenciozne. Vdirajo v svet, ki ni njihov, v katerega ne morejo, pa ne zato, ker jih moški ne bi hoteli, temveč ker same po sebi ne posedujejo nujno potrebnih lastnosti za kredibilen obstoj v njem. Elementi seksizma, ki jih je splošna družba v večji meri že precej opustila oz. jih vsaj potisnila v ozadje, brez sramu plavajo po površju rocka. Konec koncev ni kriv nihče, takšna je pač narava – moški imajo nekaj za povedati, ker so globoki in pametni, ženske pač niso, zato naj bodo raje lep okras.

4 IZKUŠNJE ŽENSK V ROCKU

4.1 Ženske kot drugo

»Vem, da se sliši seksistično, toda ženske v glasbi niso tako dobre kot moški – prav tako kot to velja za nogomet. Ženska v dresu ali pa s kitaro v roki deluje čudno. Kakor pes na kolesu. Zelo čudno. Težko greš mimo tega.« (Julie Burchill, 1994)

Velika težava, s katero se soočajo ženske v rocku, je takojšnja nalepka novitete. Vsako desetletje se pojavi kakšna velika ženska rock skupina ali ženska instrumentalistka, a jo mediji vedno označujejo za nekaj posebnega, novega, nenavadnega. Bogata zgodovina tako vedno znova izpuhti, ves trud predhodnic je prezrt, vsaka nova generacija se mora na novo boriti s stereotipi.

Težava je tudi v tem, da je uspešen rock zelo tradicionalen. »Pomislite na vse skupine, ki so trenutno na lestvicah; vsi igrajo tradicionalno glasbo v tradicionalnem stilu. Za ženske je težko tekrovati v tej tradiciji, saj niso bile tu od začetka. Še dolgo bo tako, preden po postalo popolnoma normalno. Ženske so še vedno videti nenavadno, če igrajo kitaro in podobno, ker ni takšne dolge tradicije; še vedno je nekakšna novost« (Gaar 2002, 207).

»Vsaka generacija žensk vključuje posameznice, ki nastopajo kot mučenice za naslednjo« (Raphael, 1995). A mediji vztrajno degradirajo vrednost mučenic, jih ignorirajo in izključujejo iz zgodovine, ne priznavajo jim pomembnosti in s tem pravzaprav tudi ne obstoja. Vendar pa ženske v rocku konstantno obstajajo, a je napredek počasen in nepopoln. »Čeprav danes več žensk dela v glasbeni industriji, so še vedno prepogosto definirane kot ženske v rock glasbi; fraza, ki, kakor koli je že mišljena, vedno pomeni "drugost", skupino, ki odstopa od norme« (Gaar 2002, 484). Torej se kljub nenehnim prispevkom prednic, utiranjem poti za prihajajoče generacije, vsaka nova generacija znajde malodane na začetku, ker mediji zaustavljajo napredek s tem, ko jih vedno znova označujejo za nekaj povsem novega in posebnega. Pa niso nič posebnega, od moških kolegov se razlikujejo le po genitalijah, to je vse. A mediji s svojo konservativnostjo in vrednotenjem senzacionalnosti še vedno ustvarjajo občutek nečesa povsem novega oz. bolj rečeno nečesa povsem drugega. Ne le drugačnega, temveč drastično drugega. In to drugo, ki ni le drugačno, je vedno sprejeto z občutkom strahu in ogroženosti, zato se poslužujejo mehanizmov zatiranja drugega. Ti mehanizmi vključujejo razne pristope, najučinkovitejši so seveda že prej omenjeni seksistični postopki seksualizacije,

osredotočanje na videz, in ne vsebino. Ženski umetniški trud zreducirajo na ugajajočo podobo žensk, ki v resnici nimajo ničesar povedati, temveč so tu, da polnijo moške fantazije. S tem ženske oropajo kredibilnosti in precej pogosto tudi poguma za nadaljevanje boja. Ženskam tako pogosto ostanejo tri možnosti – prenehanje truda, bojevanje z mlino na veter in tretja, ki se jo žal še vedno poslužuje mnogo žensk – podreitev medijski podobi seksualnih objektov, katerih glavni namen ni več vsebina, temveč le forma. Ugajanje, kazanje, podreitev in ne izzivanje, napredovanje, izkazovanje globine.

Dojemanje ženskih glasbenic kot nekaj drugega lepo ponazarjata izjavi Gie Ciambotti: »Ljudje še vedno pravijo, da so Graces vseženski bend. Ne rečejo, da so U2 vsemoški bend« (Ciambotti v Gaar 2002, 231) ter Kristin Hersh (Throwing Muses): »Vedno so nas označevali za alternativne. Toda to je pomenilo, da smo alternativa pravi glasbi« (Hersh v Gaar 2002, 366).

4.2 Problem vzornic

Pojav Beatlov, rock skupine, ki je vzpostavila idejo o samozadostnosti skupine (igrali so svoje instrumente, pisali svoje pesmi), je navdihnil »naslednjo generacijo rock glasbenikov, mladi fantje so pograbili kitare in stekli v klet svojih staršev, da so vadili – zamisel, ki je popolnoma obšla mlada dekleta tistega časa« (Gaar 2002, 52). Obšla jih je prav zaradi tega, ker niso imele pravih vzornic, saj »nečesa ne moreš niti sanjati, če tega ne vidiš« (Love v Gaar 2002, 484). Doživljanje deklet tistega časa dobro opiše Holly Near:

Mislim, da je to imelo opraviti z vlogami, ki so bile predstavljene kot kaj počno fantje in kaj dekleta. Vsi otroci so začeli sestavljati skupine. Vsi so želeli biti v skupini, vsi so želeli igrati kitaro. No, ti »vsi« so bili fantje. Jaz sem igrala akustično kitaro, verjetno sem znala več kot fantje, ki so priključevali svoje kitare. In nikoli mi ni prišlo na misel, da bi jo tudi jaz vključila. Ni šlo za to, da bi mi kdo rekel, da tega ne smem, le nikoli mi ni prišlo na misel. »Louie Louie« – koliko akordov ima, a ne? Toda to pač ni bilo nekaj, kar dekleta počno. Zato sem pospravila kitaro in postala pevka (Near v Gaar 2002, 53).

Težava torej ni v tem, da dekleta ne bi bila sposobna igranja električne kitare, ker bi bilo to zanje prezahtevno ali fizično pretežko; težava je bila preprosto v tem, da jim ni prišlo na misel, da bi se sama poskusila v igranju, saj zaradi pomanjkanja vzornic niti niso prišla na idejo, da bi lahko to počela tudi dekleta. Preprosto jim ni prišlo na misel, ker tega nikjer niso

videla. Za pomanjkanje kitaristk je torej precej kriva socializacija, tudi zato, »ker ne odrasteš v razmišljanju, da je to nekaj, kar bi lahko počel, se ne začneš zanimati za to« (Jones v Gaar 2002, 144).

4.3 Seksizem in šovinizem v industriji

Ženska ni poet, temveč muza ali pa nič. (Robert Graves, White Goddess)

Temelj največjih težav in največja ovira na poti rokeric (in seveda v družbi nasploh, a v sferi rocka še posebno izrazito in neposredno) sta šovinizem in seksizem. Poleg osnovne, že omenjene strategije reduciranja na spolni objekt in zanikanja kredibilnosti se ženske v rocku srečujejo z že prav neverjetnimi opazkami, komentarji in zahtevami za nek kvazi sodoben, enakopraven svet.

Glasbenicam z otroki seveda neprestano očitajo, da ne bodo zbrane in popolnoma predane karieri, ker imajo doma otroke. Če so na turneji, ko imajo majhne otroke, so tarča začudenja in zgražanja. Moškim glasbenikom tega nikdar ne očitajo.

Glasbenice doživljajo že kar neverjetno mero neposrednega zaničevanja, nestrokovnosti in seksizma. Gail Colson, menedžerka, se spominja: »Nek človek mi je predvajal kaseto in jo na sredini ugasnil ter me vprašal: »Kateri parfum uporabljam?« in sem rekla: »Oprostite, tukaj sem, da poslušamo kaseto. Kako mislite, kateri parfum uporabljam? Če bi bila moški, bi sedeli tu in me spraševali, kakšno kolonjsko vodico uporabljam?« (Colson v Gaar 2002, 179). Žensk v rock sferi ne jemljejo resno, naj bodo glasbenice, direktorice ali menedžerke; zdi se, kot da bi jim na vsakem koraku želeli pokazati, »kje je njihovo mesto«, da ne sodijo v ta moški svet.

Težave se pojavljajo tudi pri mešanih skupinah, kjer ne gre za popolnoma žensko skupino, temveč ženska kot enakovredna članica igra v spolno mešani skupini. Zdi se, da to industriji in še zlasti medijem predstavlja poseben problem, saj lahko popolnoma ženske skupine odpišejo kot novost, nekaj zabavnega in ne povsem resnega, nekaj, kar je tu zato, da napasemo svoje oči. Pri mešanih skupinah pa ne gre več le za to, in ta situacija jih zmede. Kako lahko ženska igra instrument v dobri moški skupini? Na tem mestu se poslužijo svoje znane in precej neizvirne strategije – vso pozornost namenijo ženski kot novosti in objektu, in seveda ne kot tistemu, kar v resnici je – glasbenici. Tega ženske seveda nočejo, moteče pa je tudi za moške člane skupine, saj želijo biti enakovredni in jim ni po godu, da se vsa pozornost

namenja le ženskam v skupini. To je pogosto razlog za razpad mešanih skupin oz. za to, da se takšnih skupin sploh ne ustanovi. Na srečo vendarle poznamo nekaj izjem, ki uspevajo premagovati medijske napore razvrednotenja enakovrednosti (Pixies, Sonic Youth, Smashing Pumpkins).

4.4 Najprej ženska, šele nato glasbenica

V množici vseh težav in ovir, ki stojijo na poti ženskam, ki se želijo uresničiti v rock svetu, je gotova največja težava ta, da so vedno najprej videne kot ženske in šele nato kot glasbenice. Od tod izvirajo vsi seksizmi, neposredni neprofesionalizmi, razvrednotenje, degradiranje, objektivizacija.

Posledica takšnega dojetja je, da je zelo pogost pojav pri glasbenicah, da morajo konstantno dokazovati, da sploh znajo igrati oz. da znajo igrati tako dobro kot moški.

Menedžerka Danielle Dax opisuje svoje doživljanje, ki nedvomno velja za večino žensk v glasbeni industriji:

Če si ženska in počneš, kar počnem jaz, tako kot to počnem jaz, je to ljudem težko sprejeti. Težko je dobiti spoštovanje in podporo, ki bi bila dana moškim, ki bi počeli isto stvar. To odvrne mnogo ljudi. Mnogo ljudi preda bitko zelo zgodaj, saj je na trenutke podobno zabijanju glave ob zid. Toda ženske, ki se prebijajo, so resnično trdožive in zelo dobre zaradi tega. Verjetno so morale dvakrat več delati in se potiti, da so dosegle enake cilje (Dax v Gaar 2002, 240).

Njena izkušnja dobro ponazarja doživljanje ženske v rock svetu – na že tako tekmovalnem področju se morajo nenehno še vsaj dvakrat bolj dokazovati kot moški, truditi, iskati izhode iz brezizhodnih situacij, »z glavo prebijati zidove«.

Predstavniki glasbene industrije pogosto dvomijo o ženskih sposobnostih igranja instrumentov. Skupina Vixen se spominja, da so v svojih začetkih (konec osemdesetih) imele mnogo težav, čeprav je takrat že obstajalo mnogo ženskih instrumentalistk. Slišale so mnogo dvomov o svojih glasbenih sposobnostih, tudi ko so igrale v živo. Spraševali so jih, ali za zaveso igrajo njihovi fantje; in to na koncertu v klubu, ki ni imel zaves, temveč kamniti zid. O takšnih izkušnjah govori mnogo glasbenic – nenehno so morale in še morajo dokazovati, da res same igrajo instrumente, in da jih igrajo dobro. Kot dobro je seveda definirano tako dobro kot moški. Ženske pa si želijo samo igrati, ustvarjati dobro glasbo, ki je dobra sama po sebi in ne v primerjavi z nečim samo glede na spol.

Negativne izkušnje, ki kažejo na nesprejetost glasbenic v moškem rock svetu, so precej unikatne in celo nezamisljive. Sarah McLachlan so na radiu dejali, da so v nekem tednu že vrteli Tori Amos, zato ne morejo še nje. Podobno izkušnjo je imela tudi Lucinda Williams, ko je mislila, da ima potrjen nastop v nekem klubu, pa so ji odgovorili: »V tem mesecu že imamo eno pevko-tekstopisko in tako ali tako vse zvenijo enako« (Williams v Gaar 2002, 468).

Ženske se v svetu rocka soočajo s premnogimi težavami in izzivi, s katerimi se moškim kolegom ni potrebno. Ker je glasbena industrija zelo tekmovalna, ženske torej že na začetku zaostajajo, saj ne gre za enakovredno tekmo, temveč je ženskam na progo postavljenih veliko več ovir. Ženske morajo veliko bolj garati, da se jih jemlje resno.

5 ŽENSKES V ROCK GLASBI V SLOVENIJI

5.1 Metoda

V Sloveniji se s tematiko žensk v rocku ukvarja predvsem Varja Velikonja, ki aktivno spremlja rock sceno in s poglobljenimi intervjuji aktivnih participatork osvetljuje in beleži žensko dožemanje rocka. Vendar se Velikonja ukvarja z vsemi ženskami, aktivnimi na področju slovenskega rocka, tako instrumentalistkami, pevkami kot producentkami, menedžerkami in podobno. Študij, ki bi preučevale le instrumentalistke, ni; zato je pričujoča analiza poskus oranja ledine.

Uvid v žensko čutenje rock glasbe bodo nudili intervjuji, ki sem jih izvedla s sedmimi slovenskimi glasbenicami. Ob poglobitvi v temo raziskovanja sem s pomočjo »vsevednega Googla« našla tri skupine, v katerih so ustvarjale instrumentalistke. Z njimi mi ni uspelo vzpostaviti stika, zato sem se lotila druge taktike – poizvedovanja pri prijateljih, ki se sami aktivno udeležujejo na rock sceni (mlade, neznane skupine), kar je obrodilo več sadov. Dobila sem nekaj imen, ki so prijateljem prišla na misel, nato sem izbrskala njihove kontakte in z njimi uspešno stopila v stik. Na tem mestu moram omeniti, da sem naletela na presenetljivo dober odziv, rokerice so bile več kot pripravljene sodelovati z mano in so bile zelo vesele, da se nekdo ukvarja s to temo. Potem je prišel na vrsto sistem snežne kepe – glasbenice sem prosila, naj mi še same posredujejo kakšne kontakte instrumentalistk, ki se skrivajo v njim malo bolj poznanih glasbenih krogih. Tako sem na koncu dobila lepo število instrumentalistk, ki so bile pripravljene sodelovati z mano in na svoje veliko presenečenje ter

veselje ugotovila, da obstaja nekaj več žensk, ki se aktivno udeležujejo na rock sceni, kakor sem menila ob pričetku raziskovanja.

Moje končne »intervjuvanke« so bile: Vesna Žličar (vokal in bas: Abbey's Road), Sarita Petrič (bas: The Vibes), Saša Hrovatin (vokal in kitara: Golliwog), Petra Zobec (bobni: Pankeroschi), Ana Korenini (bas: Makeup2), Eva Breznikar (pevka: Makeup2; tolkala: The Stroj; tolkala: Laibach) in Katarina Nasteska (1997–2003 bobni: Flirt; 2003–2008 bobni: FrozenchilD; 2009 bobni: Flirt: sedaj vokal Age of Ants in Phonomonics).

Intervju je obsegal sedem vprašanj in eno dodatno (prostor za kakršno koli misel intervjuvank), zaradi lažje časovne uskladitve pa so bili izvedeni prek elektronske pošte. Želim si, da bi se mi v prihodnosti z njimi uspelo pogovoriti tudi v živo, temo razširiti, globlje osvetliti in razgaliti.

5. 2 Analiza

Vpogled v dožemanje in doživljanje »biti ženske v rock glasbi« sem želela pridobiti z vprašanji o tem, kakšne so izkušnje intervjuvank »biti glasbenica« v večinoma moškem rocku, kako jih sprejema publika, kako glasbena industrija ter o tem, kaj je po njihovem mnenju razlog za maloštevilno zastopanost ženskega spola v rocku.

5.2.1 Izkušnja ženske v rock glasbi

Vse intervjuvanke so izkušnjo »biti ženska v rocku« videle kot pretežno dobro, splošno gledano se same ne dojemajo kot posebne zaradi spola, temveč kot enakovredne in jih tako, po njihovem mnenju, dojemajo tudi drugi.

»Glavno vlogo v dožemanju igra dejstvo, če si dober ali ne in če stvar jemlješ resno, ne pa katerega spola si. Enakovrednost pa najbrž zbledi, če instrumentalistka v rock bandu nastopa zgolj zaradi performansa in ne zaradi glasbe same« (Žličar, 2009).

Takšno mnenje si delijo vse intervjuvanke, namreč če se sam ne omejuješ in klasificiraš v okvire spola, torej se ne vidiš kot žensko glasbenico, temveč le kot glasbenico, rokerico, te tako večinoma brez večjih težav vidijo tudi drugi.

Glasbenice pa vseeno vidijo nekaj slabosti oz. znake vendarle ne popolnoma enakovrednega sprejemanja. V prvi vrsti gre seveda za že omenjeno nujnost dokazovanja: »... je bilo po navadi treba fantom dokazati, da »obvladamo«, šele takrat so nas začeli sprejemati

kot sebi enake« (Korenini, 2009). Gre torej za že prej omenjeno težavo predpostavljanja moškega kot glasbenika in ženske, ki mora šele dokazati, da je lahko dobra glasbenica, a ne dobra sama po sebi, temveč »tako dobra kot moški«. Celotno situacijo sprejemanja in nujnosti dokazovanja lepo oriše Eva Breznikar:

Velikokrat je težko, ker so večkrat že v začetku prisotni predsodki, da ženske instrumentalistke ne morejo konkurirati moškemu svetu. Zato je dostikrat treba pokazati oziroma izpostaviti neke druge attribute, toda s tem ne mislim na zunanost, ampak na zanesljivost, resnost, točnost pri urnikih in podobne kvalitete. Moraš se dokazati, ampak ko si enkrat v kolektivu, te jemljejo kot enakovrednega člana (Breznikar, 2009).

Ko je glasbenica tako ali drugače, z več ali manj težavami, sprejeta v skupino, se začno nabirati mnoge na spolu temelječe izkušnje, ki so lahko bolj ali manj prijetne. Več intervjuvank je omenilo, da jim je na podlagi spola prihranjeno nošenje in raztovarjanje težke opreme, in četudi to po večini lahko opravijo brez večjih težav tudi same, so vseeno to izkušnjo, ne ravno presenetljivo, opredelile kot bolj pozitivno.

Seveda pa so v spomin priklicale tudi kar nekaj slabih izkušenj. Vesna Žličar kot takšne navaja primere povabil v druge skupine, »kjer gre za očitno oportunistično in preračunljivo izkoriščanje moje pojave« (Žličar, 2009). Sarita Petrič pove, da je verjetno bila »neizbrana za igranje v eni od zelo uspešnih glasbenih skupin, ker nisem bila moški« (Petrič, 2009). Eva pravi: »Po enem od mojih prvih koncertov z Laibach so nekateri razpravljali na nekem forumu, češ da ženske so zagotovo samo za dekoracijo, da je vse čisti playback in podobno, zato so na naslednji koncert nekateri novinarji prišli pod oder fotografirat moj elektronski snare boben, da bi videli, če je priključen ali ne« (Breznikar, 2009). Katarina Nasteska je vedno zavila z očmi, ko ji je kdo dejal, da igra dobro ... za žensko. Kot slabe izkušnje se spominja neprimerne opazke: »Nek znan glasbenik je prišel po koncertu do mene in rekel, da je lepo gledati moje prsi, medtem ko igram ... To izjavo bi morda kakšna druga punca vzela kot kompliment, meni opazka ni bila všeč« (Nasteska, 2009). Ana Korenini kot negativne, podcenjevalne izkušnje dojemata npr. krike iz publike v stilu »sleci se«.

Kljub temu pa so vse mnenja, da so to bolj redke izkušnje in da so sicer večinoma deležne »spoštljivega odnosa in občudovanja« (Žličar, 2009). S svojimi močnimi karakterji ne dopuščajo neenakovrednega obravnavanja in reduciranja svoje vrednosti. Čeprav so začetki težji od začetkov moških kolegov, saj se morajo nenehno dokazovati, dokazovati, da so lahko

tako dobre kot moški, se jim nato večinoma (na podlagi lastnega truda in nepopuščanja, karakternega samozavedanja) prizna status enakovrednih glasbenic, preseže se oznaka spola.

Cilj tako moških kot žensk je dobro igrati, ustvarjati glasbo in v tem procesu so akterji enakovredni. Vendar pa tukaj govorimo bolj o sodelovanju v skupini in odnosih med glasbeniki, odziv in dojemanje občinstva ter javnosti je žal še vedno precej drugačen, četudi ni vedno jasno izražen.

5.2.2 Odziv publike

Kako je torej s publiko, tudi ta priznava enakovrednost? Na to vprašanje je seveda skoraj nemogoče točno odgovoriti, saj publika ni enovita celota z eno mislijo, temveč je sestavljena iz toliko različnih videnj in dojemanj, kolikor je v njej trenutnih enot (ali še več, saj se pogosto zgodi, da ima posameznik ambivalentno mnenje).

Ob preletu spletnih forumov, ki so v današnjih časih dober odraz nekega splošnega mišljenja, naletimo na mnogo mnenj, ki kažejo na stereotipno dojemanje ženskih glasbenic, a na srečo tudi na precej takšnih, ki kažejo na odprtost ljudi. Če za primer vzamemo temo na forumu Undermuza, ki govori prav o problemu manka žensk v rock glasbi, lahko to lepo ponazorimo. Vendar je treba poudariti, da gre tukaj za bolj »alternativno publiko«, ki aktivno črpa iz rock scene in ni čisto tipična odjemalka mainstreama.

...gremo raj zdej nadeljevat temo žensk u muski...no predstavlite si zdej (to govorim za dece) 4 hude pičke....2 špilajo štromerco pa majo vokale oblečene so u usnjene jakne pa čist mini krila...na seb majo še črne kockaste nogavice pa lakaste bulse....pol je ena ku špila bas kitaro in ma tut kiklo sam d ma rdečo,pa iste nogavice pa rdeče bulse....bobnarka ma pa oprijete hlače s fulll niskim pasam da se ji vid pou tanguic in isto ma bulse (seveda ma še vsaka poun sranja na seb od keten do sponk) no in te pičke špilajo na pouni kak anarcho punk al pa chaos punk....deci a se vm nebi zmešal (no in use pičke so res ful lušne in obdarjene)...zdej mi pa povejte kua bi na takem koncerti ...delal..... (Undermuza, 2003).

LOL sam to lah rečm o taki zasedbi "ženskega punk benda". A dej no zresn se, glede na to kako bi ble po tvoje imenovane pičke oblečene bi jim šlo sam za zgled al kwa. Ja najbrš dab se na takem koncertu pil, pogal in svašta delal, čeb bla muska dobra ane (prav tam).

Pričujoča komentarja dobro ponazarjata dva zorna kota občinstva oz. javnosti. Prvi žensko v glasbi seksualizira, reducira na objekt, ki je morda sicer sposoben igranja instrumenta, a to niti ni pomembno, ker je tu zato, da nam ugaja in zapeljuje v fantazije. Drugi

pa predstavlja duh odprtosti, pripravljenosti na enakovredno sprejemanje glasbenic. »Čeprav je v sloveniji rock špilanje bolj v domeni moških (na žalost), se bi po mojem skoraj vsi deci strinjali, da je treba k temu vzpodbujati ženske (velja za zdajšnje in bodoče moške ustanovitelje bendov, pa tudi za managerje ipd.)« (Undermuza, 2003).

Komentarja ponazarjata nek reducirajoč obris, a več seveda štejejo realne izkušnje samih glasbenic. Sarita pravi, da jo »publika v večini sprejema zelo pozitivno, moška navdušujoče, ženska pa še bolj, ker se jim zdi fajn, da vidijo močno in »talentirano« punco na odru, ki bolj raztura bas kitaro kot večina fantov« (Petrič, 2009). Vesna ne opaža razlik med odzivom moške in ženske publike: »Odziv je po navadi vedno pozitiven. Za žensko publiko bi rekla, da takšna pozicija morda predstavlja možnost, da se tudi kot ženska lahko dokazuješ v moški igri, in to velja širše, ne samo v glasbenem smislu. Za moški del publike pa najbrž predstavlja velik seksapil drznost »to do a man's thing«, a hkrati ohranja žensko gracioznost« (Žličar, 2009).

Odziv ženske publike na žensko rokerico je izjemno zanimiva in kompleksna tema, saj je odziv hkrati navdušujoč in mnogokrat prezirajoč. Na tem mestu bi lahko odprli zelo široko in pestro razmišljanje, zakaj je temu tako. Po eni strani gre seveda za občudovanje ženskega poguma, za moč dokazovanja v moškem svetu, za miselnost »we can do it«, za žensko solidarnost. Vendar zna biti ta pogum, ki ga posebjajo rokerice, tista točka, ki prinese tudi negativne odzive (»... včasih kakšna ženska pa res malo čudno, da ne rečem grdo gleda, ne vem zakaj, pa me tudi ne zanima« (Zobec, 2009)). Človeška lastnost je, da če smo sami morda preveč neangažirani, nevztrajni in, bodimo iskreni, apatični ter leni, to našo lastno nesposobnost maskiramo za kritiko vseh oseb, ki so za razliko od nas storile nekaj več. To velja na vseh področjih, in še kako na glasbenem področju. Ženske (in seveda to prav tako velja tudi za moške), ki so manj uspešne oz. manj zadovoljne s svojim življenjem in položajem, začno to praznino in bolečino, ki nekje globoko, a vztrajno kljuva, blažiti z očitki, podcenjevanjem. Kot je dobro povedano v zgornjem komentarju Vesne Žličar, rokerice pridobijo veliko mero seksapila že samo s tem, ker počno »moško stvar« (podobno kot motoristke, na primer). In seveda to pri ženskah povzroča ljubosumje in zavist, četudi nehote, in tako kombinacija vsega vodi v neodobravanje ženskih glasbenic, izpodbijanje njihove legitimnosti in seveda pljuvanje v lastno skledo. Da ne bo pomote, zavist ni le ženska domena, zelo podobno lahko razložimo tudi s primerom Siddharte in glavnega pevca Tomija, za katerega bo »pravi moški« redko priznal, da ima dober glas, temveč ga bo prav na isti način in iz istih razlogov delegitimiral kot znanega in uspešnega le zaradi svojega videza in ne

zaradi znanja. Torej tudi tu vidimo, da razlike na splošno le niso tako očitne in velike, kot si radi predstavljamo.

Saša Hrovatin pa lepo prikaže, kako lahko presegamo to na eni strani moško pretirano seksualiziranje in reduciranje glasbenic ter iz tega izhajajočo žensko zavist: »Publika te sprejme takšnega, kakršen si. Če se ne izpostavljaš kot ženska, ampak kot glasbenica in ne igraš na svoje atribute, občinstvo to začuti. Prav tako je v obratni situaciji« (Hrovatin, 2009). Oziroma: »Sprva te skušajo dojemati po spolu in gledajo zunanost, kmalu pa prevlada le to, kar daš od sebe, in razlik ni. Če si prepričljiv, te sprejmejo tako moški kot ženske« (Breznikar, 2009).

Dejstvo je, da je današnja družba vizualna družba, da se tudi glasbo v veliki meri bolj gleda, kot posluša, in da niso samo moški nekakšni barbari, ki jim po mislih tava le ena stvar – sploh v rock glasbi so ženske pogosto tiste, ki bi jih lahko označili kot takšne. Tu ne govorim o resnično predanih »uporabnikih« glasbe, temveč tistih bolj mainstreamovskih. Zadeve naj bi na nekoliko bolj »alternativni sceni« bile drugačne, kakor jih (upam, da ne preveč idealistično) opiše Saša: »Dokler bomo podpirali glasbo, ki ni kvalitetna in temelji izključno na vizualnem mediju, bo situacija v mainstreamu ostala takšna, kot je. Vedno pa bo obstajala alternativa, kjer je razmišljanje drugačno. Brez ločevanj med spoloma, brez pohlepa po »slavi in denarju« ... to je mesto, kjer ima zvok prvotni pomen« (Hrovatin, 2009).

Vsekakor ni moj namen prikazati žensk kot le zavistnih, zagrenjenih poslušalk, verjamem pa, da so kdaj (tako kot že rečeno tudi moški, torej ljudje nasploh) tudi takšne. Vendar ne vedno in verjetno niti ne v večini: »Moška publika dostikrat posluša najprej z očmi in šele potem z ušesi, medtem ko so bile ženske ponavadi navdušene nad glasbo in dejstvom, da smo uspešne in sposobne« (Korenini, 2009).

Seveda se moramo dotakniti tudi moške publike. Iz zgornjega komentarja je razvidna tista lastnost, o kateri je bilo že veliko napisanega, torej večno dojemanje ženske kot objekt, ne subjekt. A pustimo to razpravo ob strani. Moška publika prav tako ni enotna; na eni strani imamo torej »gledanje in ne poslušanje«, nato je tu vseprisoten dvom o sposobnostih in kvalitetah glasbenice (za moške v npr. manj znani skupini, ki jo vidimo prvič, se ne predpostavlja, da ne znajo igrati, medtem ko je v isti situaciji, kadar gre za ženske glasbenice, takoj prisoten dvom oz. poznejše presenečenje v smislu »poglej, saj celo zna igrati/poglej, igra tako dobro kot moški« in podobno): »Moška publika me po navadi sprejema dobro, so pa tudi izjeme, ki jih čutiš pred koncertom, ko se ti zdi, da ima kdo filing, ah to bo pa čist mimo, kao ženska za bobni pa u hc punk bendu ...« (Zobec, 2009). Med tema dvema pogledoma pa

obstaja še cela paleta drugih, od spodbujanja do »neopažanja« razlik v spolu oz. ne vrednotenja po njem in mnogih drugih.

Na tem mestu ne moremo narediti obče veljavnih zaključkov o odzivih publike, saj bi za to bila potrebna izvedba obsežnega raziskovanja, pa še tako bi verjetno dobili le majhen in nereprezentativen vpogled vanje, saj je do resničnega mnenja tako velikega števila ljudi priti precej težko, če ne nemoče.

5.2.3 Majhna zastopanost žensk v rock glasbi

Tudi glede mnenja o tem, zakaj se v rock glasbi aktivno udejeva tako malo instrumentalistk, so si intervjuvanke precej skladne.

»Rock band kot institucija je precej surova igra – lahko rečeš, da gre za moški biznis. Mislim, da ženske postavlja v inferioren položaj predvsem pomanjkanje ženskih idolov in tovrstnih zanimanj. Slednje pa je po moje predvsem širši družbeni konstrukt« (Žličar, 2009). Mladost je obdobje oblikovanja posameznika, na katerega bistveno vplivajo vzorniki, ki s svojimi zgledi navdihujejo sanje. Obilica zaželenih rock zvezdnikov je brez dvoma močan navdih mladim fantom, a za dekleta je situacija v tem primeru težja. Težko je za zgled vzeti nekoga, ki ga ni. Popularna kultura dekleta usmerja v ukvarjanje z lepoticenjem, modo, ljubezenskimi težavami, do fantov pa ni povsem tako omejujoča. »Ko se punce v puberteti začno ukvarjati s prvimi ljubezenskimi problemi in lepotami, si fantje pogosteje kupijo kitaro in od tod do karaže je le še korak« (Jus v Velikonja 2003, 13).

Poleg manka vzornic je eden najpomembnejših razlogov za manjše število ženskih rock instrumentalistk seveda vzgoja oz. pričakovanja staršev, ki nas močno zaznamujejo in oblikujejo. Kakor pove Sarita: »Mogoče je še vedno zelo močan vpliv staršev, ki rečejo ne ob želji deklice, da bi imela električno kitaro« (Petrič, 2009). Gre torej za problem socializacije, ki dekleta prek predstave o tem, kaj je »žensko« in kaj »moško«, usmerja v nežne, melodične, harmonične inštrumente ter predvsem takšne inštrumente, ob katerih se da peti. »Sama sem tudi opravila glasbeno gimnazijo iz predmeta klavir, s tem, da sem v osnovni šoli na lastno željo začela igrati najprej kitaro nato pa bas, čeprav je oče nekako nasprotoval bas kitari (ker ni za punce, ni harmonski inštrument in se ne da peti ob njej)« še pove Petričeva (Petrič, 2009).

O težavi vzgoje in hkrati pomanjkanja vzornic govori tudi Saša: »... ker nas večino tako usmerjajo že kot otroke. Kitare in bobni so za fantke, flavte in violine za punčke.

Posledica tega je, da si punce enostavno želijo nekaj drugega kot našiganja po bobnih, kitari ali pa da se jim kljub želji to zdi nekako oddaljeno in tuje in se bojijo ... kar ni ok« (Hrovatin, 2009). Strinja se Katarina: »... zaradi tega, ker se odločajo za bolj »klasične« inštrumente in gredo že v otroških letih v glasbeno šolo. Taka dekleta se po navadi ne pojavijo v rock bendu, temveč v kakšnem orkestru, filharmoniji ipd.« (Nasteska, 2009). In precej podobno pravi Ana:

Verjetno je to na eni strani povezano z vzgojo in predstavo o tem, kaj je „ženski“ instrument, saj igranje vsakega instrumenta zahteva popolno predanost in mnogo vaje. Večinoma se z igranjem inštrumenta začne v mladosti in starši dostikrat določijo, kaj bo kateri od otrok igral. Pozneje pa je odvisno od vsakega posameznika, če zbere dovolj volje in energije, pa tudi denarja za opremo, in potem vadi nekaj let v kakšni zatohli vlažni kleti, preden se pokažejo rezultati. Mogoče v teh letih mlada dekleta ponavadi zanimajo druge stvari ... (Korenini, 2009).

Tu se nam odpre še eno dejstvo, namreč socializacija fante usmerja v aktivnost, glasnost, dejavnost, tehnično naravnost; dekleta pa v umirjenost, nežnost, lepoto, uglajenost. Fantje pomagajo očetom pri popravilih, dekleta pa materam pri opravih. Zanimanje za tehniko, ki je privzgojeno moška domena, pa je pri rock glasbi nadvse pomembno. »Mogoče drži, da smo ženske s kitarami ali bobnarskimi paličicami v rokah na odru manj prisotne, kar je mogoče tudi posledica tega, da se nad »ferštekarijo« bolj navdušujejo fantje ...« (Kolmančič v Velikonja 2003, 11).

Socializacija fantom dovoljuje več aktivnosti, izražanja svojega mnenja (a ne bodimo površni, jih hkrati s tem tudi precej omejuje, saj zanje niso primerni pretirano čustvovanje, jok, nežnost – samo pomislimo na dečka, ki izrazi željo po plesanju baleta; verjetno se znajde v precej podobnem položaju kot deklica, ki želi igrati bobne). To pa sta zelo pomembni lastnosti rocka: »Treba je vedeti, da je bil rock'n'roll od samega začetka izrazito moška mačistična zadeva. Rock je od začetka impliciral upor, agresivnost, ki je tako fiziološko kot sociološko povezan z moškimi« (Krevel v Velikonja 2003, 10).

5.2.4 »Težave z ženskami«

Poleg dejstva določujoče socializacije je treba omeniti še težave, ki nastopijo po tem, ko se ženskam kljub vsemu uspe vključiti na rock sceno. Gre za dve vrsti težav. V prvo vrsto težav lahko umestimo odziv samih soglasbenikov, ki ni vedno spodbujevalen. Če moški glasbeniki v drugih glasbenikih pogosto vidijo tekmeča, pa v ženskih glasbenicah pogosto

vidijo nekoga, ki vdira v njihov svet in ga bo že s samo svojo prisotnostjo pokvaril. Poleg izpetega pomisleka in predvidevanja, da vsak slab moški instrumentalist igra boljše od najboljše ženske, se pridružijo še drugi pomisleki in skrbi:

Velikokrat sem iz ust moških glasbenikov slišala, da so z ženskami v bendu same težave. Dekleta, ki igrajo kakšen instrument, tako večinoma poiščejo kakšen drug glasbeni kolektiv, ki je medijsko praviloma neprepoznaven. Sama imam drugačne izkušnje, sodelovala sem tako v moških kot ženskih in mešanih kolektivih in včasih so bili prav moški tisti, ki so pred koncertom porabili pred ogledalom več časa kot ženske ali je bilo z njimi težje delati kot z ženskami. Torej vidim razlog v predsodkih, saj bi večina že obstoječih bendov raje vzela glasbenika kot glasbenico ... (Breznikar, 2009).

Gre torej za pomisleke o tem, da ženske niso dovolj resne, da se bodo bolj ukvarjale z urejanjem svoje zunanosti kot s samo glasbo in podobno. Podobno je izkusila tudi Ana: »Kot ženska glasbenica na »moškem« instrumentu se moraš vsekakor dokazati, sem pa nekoč slišala komentar v stilu, da bi raje v bend vzeli moškega glasbenika, tudi če bi slabše igral ... Še vedno v nekaterih moških bendih prevladuje miselnost, da so z ženskami problemi« (Korenini, 2009).

Druga vrsta težav pa tiči v samih ženskah. Gre namreč za podobno težavo, s katero se srečujejo ženske na katerikoli karierni poti, vendar tu v precej večji meri. Govorimo seveda o vzgoji otrok. Če druge kariere s sorazmerno fiksnim delovnim časom omogočajo takšno ureditev in razporeditev obveznosti, pa je rock poklic, ki nima ustaljenega delovnega časa. Glasbi se je treba popolnoma prepustiti in predati, proces ustvarjanja je nenehen, veliko težavo pa verjetno predstavljajo tudi pozne ure koncertov; da turnej sploh ne omenjamo. »Dejstvo je, da lahko danes brez kančka ustvarjalnosti stojiš na odru kot pevka, medtem ko za instrumentom to ni mogoče in morda je tudi zato pevk več. Pri igranju na instrument ne moreš blefirati. Ostanejo pa samo najbolj vztrajna dekleta. Kot instrumentalistka moraš dati prav vse ostale aktivnosti v življenju na stranski tir, če želiš obstati v glasbi, in le malo žensk je pripravljenih na to žrtev« (Breznikar, 2009).

V Sloveniji so pravzaprav ovire po eni strani manjše, saj redko katera skupina odhaja na večmesečne svetovne turneje, ki so za ženske z otroki precej stresne in omejene. A pravzaprav bi morale biti tudi za moške z otroki – pa vendar, dokler družba obsoja mlado mater na turneji, mladega očeta na turneji pa slavi kot družinskega človeka, ni presenečenje, da so ženske v tem pogledu bolj omejene. Kot rečeno, v Sloveniji se skupine manjkrat srečujejo s takšnimi težavami, ker, roko na srce, večina slovenskih turnej pač ni turnej. Po drugi strani je prav ta slovenska majhnost še bolj omejujoča in obsojajoča, saj pri nas vsi vse

»vidijo in vedo«. Kljub deljenju starševskih vlog in obstoju varušek oz. pri nas popularnejših starih staršev, očetovstvo ne končuje glasbenih karier, materinstvo pa pogosto. Instrumentalističnih karier, pravzaprav, pevskih navadno ne – razlog za to je zgoraj dobro navedla Breznikarjeva. »Rock aktivistke iz preteklosti so večinoma postale matere« (Mirović v Velikonja 2003, 47).

6 ZAKLJUČEK

Ženske v rock glasbi niso niti nov fenomen niti ne pojav, ki bi se pojavil samo v določenem obdobju, temveč so bile in so nenehno prisotne; res pa, da v primerjavi z moškimi v veliko manjšem številu. Razlogov za to je več. Ob pregledu literature ugotovimo, da igra pri tem ogromno vlogo socializacija, ki dekleta usmerja v nežnejše, manj aktivne, skrbne vloge. Zanje ni primerno, da na glas izražajo svoje misli (lahko izražajo čustva, ne pa misli), kar je precej pomembna, če ne primarna komponenta rock glasbe. Bistvo ni v tem, da bi dekleta ne bila zmožna igrati instrumentov, saj poznamo mnogo odličnih instrumentalistk, vendar jih večina konča v orkestrih in filharmonijah, ne pa v zatohlih kletih. Starši dekleta usmerjajo v igranje nežnejših, bolj harmoničnih instrumentov; dekle, ki bi si želelo igrati bobne ali električno kitaro, je dojeta neženstveno. Socializacija vpliva še na drugo pomembno stvar pri rocku: fante namreč usmerja v zanimanje za tehniko, dekleta pa v zanimanje za skrb, prijateljice, ljubezen. Pri rock glasbi, ki temelji na elektriki, je zanimanje za tehniko velikega pomena in dekleta so že v osnovi prikrajšana za neko temeljno znanje. Tehnično znanje se na fante prenaša samodejno, dekleta pa morajo zanj izraziti posebno zanimanje, če želijo, da jih kdo uvede vanj. Če temu dodamo še pomanjkanje vzornic, katerih fantom ne manjka, dobimo začaran krog, ki lepo pojasnjuje celotno zagato: za dekleta ni primerno, da bi jih usmerjali v »glasne« instrumente, ker pa nimajo vzornic, niti ne pomislijo na to, da bi se same odločile zanje in tako ne stopajo po poti, po kateri drugače morda bi.

Če ženske vendarle najdejo pot v rock, ki je še vedno izrazito moška institucija, se v njem soočajo z veliko težavami. Ali jih moški kolegi podcenjujejo in ne jemljejo resno, ali se morajo nenehno dokazovati oz. dokazovati svoje znanje, ki ga moškim ni treba, ali pa so kljub trudu in znanju še vedno primarno videne kot spolni objekt, kot utelešenje fantazij in ne kot glasbenice. Ali pa vse skupaj.

Z intervjuji, opravljenimi s slovenskimi rock instrumentalistkami, sem želela dobiti vpogled v slovensko specifično doživljanje žensk v rock glasbi. Potrdile so večino mojih

domnev, namreč da sta za obstoječe stanje v veliki meri odgovorna socializacija in primanjkljaj vzornic, da morajo pogosto (vsaj na začetku svoje poti) dokazovati, da so res dobre (dobro seveda pomeni igrati kot moški), da so jih na svojih poteh doletele izkušnje in pripetljaji, ki jih, če bi bile moški, ne bi, in podobno.

Vendar so vse precej optimistične in ker se ne dovolijo zreducirati na ženske glasbenice, temveč se dojemajo kot »le glasbenice«, večinoma ne opazijo razlikovanj oz. niso mnenja, da se nanje ne gleda enakovredno. S tem, ko se posvečajo samo temu, da igrajo dobro in se ne obremenjujejo s spolom, presegajo spolno razlikovanje v glasbi. Kar počno, počno predano in pogumno, s čimer odbijajo kritiko na račun spola. Čutijo sicer, da je potrebnega več truda in dokazovanja, a ko enkrat dosežejo spoštovanje, se počutijo zares dobro in ne dovoljujejo vrednotenja in dojemanja po spolu; ne sebi ne drugim.

Pri vsem tem pa seveda ne gre zanemariti globlje resničnosti, ki leži pod temi vidnimi izrazi nelagodja. Vprašanje preprečevanja vstopa ženskam v posvečeno rock življenje je odraz vseprisotne ženske emancipacije. V veliko sfer, ki so bile nekdanj v moški domeni, so vstopile ženske, svoj prostor so zavzele pogumno in enakovredno. Rock pa se tega vdora žensk otepa zaradi strahu pred izgubo enega redkih še preostalih polj moške avtonomnosti. Lahko bi rekli, da je rock eden od redkih preostalih hramov moškosti. V tem hramu je naloga žensk, da obožujejo in nudijo (nudijo izvir, v katerem se črpa občutek moškosti, podporo, krila, na katerih letijo zvezdniki, in so seveda sredstvo zadovoljevanja takšnih in drugačnih potreb). Tako ni prav nič neobičajno ali nerazumljivo, da se moški (zavedno ali nezavedno) borijo proti izgubi polja, na katerem lahko izražajo in čutijo svojo moškost, svojo moč.

Vse se torej ponovno zvede na družbeno konstrukcijo razlik in odnosov med spoloma, na konstrukcijo moškosti in ženskosti. Potrebne je le malo več odprtosti, malo manj omejujoče socializacije, malo manj ozkogledne družbe, pa bodo lahko »rokali« vsi, tako moški kot ženske. In zato ne bo »moškost« nič bolj trpela, ženske pa ne bodo manj »ženstvene«. Kakor koli že družba vedno znova pomensko napolni te abstraktne izraze, o katerih koristnosti in uporabnosti bi bilo zavoljo osebne in človeške svobode potrebno enkrat in za vselej resno razmisliti.

7 LITERATURA

Breznikar, Eva. 2009. Intervju z avtorico. Elektronska pošta, 1. december.

Clawson, Mary Ann. 1999. When women play the bass: Instrument specialization and gender interpretation in alternative rock music. *Gender & Society* 13 (2): 193-210.

Davies, Helen. 2001. All rock and roll is homosocial: the representation of women in the British rock music press. *Popular Music* 20 (3): 301-319.

Feminist influences on Rock music culture. 2009. Dostopno prek: <http://gandt.blogs.brynmawr.edu/web-papers/web-papers-2/feminist-influences-on-rock-music-culture/> (12. november 2009).

Frith, Simon. 1978. *The sociology of rock*. London: Constable.

Gaar, Gillian G. 2002. *She's a rebel: the history of women in rock & roll*. New York: Seal Press.

Hrovatin, Saša. 2009. Elektronska pošta, 25. november.

Korenini, Ana. 2009. Intervju z avtorico. Elektronska pošta, 30. November.

Krasilovsky, William M., Sydeny SHEME in John M. Gross. 2003. *This business of music: the definitive guide to the music industry*. New York: Watson – Guptil Publications.

Marcus, Greil. 1975. *Mystery train*. New York: Penguin Group.

Media stereotypes: Images of gender within Rock, Country, and Hip Hop music videos. 2004. Dostopno prek: http://www.allacademic.com//meta/p_mla_apa_research_citation/1/1/3/1/4/pages113146/p113146-1.php (10. november 2009).

Muršič, Rajko. 2000. *Trate vaše in naše mladosti : zgodba o mladinskem in rock klubu*. Ceršak : Subkulturni azil.

Petrič, Sarita. 2009. Intervju z avtorico. Elektronska pošta, 24. november.

Raphael, Amy. 1995. *Never mind the bollocks: women rewrite rock*. Dostopno prek: http://www.rockobrobje.com/boll_p2.html (9. november 2009).

Sukič, Nataša. 2002. Riot Grrrls, feminizem in lezbična kultura. *Časopis za kritiko znanosti* 30 (207/208): 267-276.

Škerjanc, Brane. 2004. *Ekspresivna forma rockovskih godb*. Magistrsko delo. Ljubljana : Fakulteta za podiplomski humanistični študij Ljubljana.

Undermuza. 2003. Dostopno prek: http://www.undermuza.com/?page=topic_odpri&topic=31&lang=sl&pgn=1 (18. 3. 2010).

Velikonja, Varja. 2003. *Ko se mrtve prebudimo: re vizija kot način pisanja*. Ljubljana: ŠKUC.

Women in Rock. Dostopno prek: <http://www.punk77.co.uk/groups/womeninrockpart1.htm> (7. november 2009).

Zobec, Petra. 2009. Intervju z avtorico. Elektronska pošta, 27. november.

Žličar, Vesna. 2009. Intervju z avtorico. Elektronska pošta, 23. november.

PRILOGA A: Intervju z Vesno Žličar, kitaristko in vokalistko skupine Abbey's Road, z dne 23. 11. 2009.

1. Kakšne so vaše izkušnje "biti ženska glasbenica" v večinoma moškem rocku? Vas dojemajo enakovredno ali zaznavate kakšno posebno obravnavanje, dojetanje?

Moje izkušnje so večinoma dobre. Pravzaprav še nisem imela slabe. Glavno vlogo v dojetanju igra dejstvo, če si dober ali ne in če stvar jemlješ resno, ne pa to, katerega spola si. Enakovrednost pa najbrž zbledi, če instrumentalistka v rock bandu nastopa zgolj zaradi performanca in ne zaradi glasbe same.

2. Imate kakšne negativne ali pozitivne izkušnje na vaši glasbeni poti, ki so temeljile na spolu?

Vsekakor več pozitivnih kot negativnih. Od banda in ekipe lahko rečem, da uživam precej protekcijonizma v smislu varnosti na koncertih npr., pa tudi težke opreme mi ni ravno treba natovarjati in raztovarjati. ☺ Tudi od ostalih glasbenih kolegov in z gl. industrijo povezanih ljudi sem praviloma deležna spoštljivega odnosa in občudovanja.

Večkrat me zmoti kakšno povabilo v drug band, kjer gre za očitno oportunistično in preračunljivo izkoriščanje zanimivosti moje pojave.

3. Kakšen je po vašem mnenju razlog, da se tako malo žensk odloči za igranje inštrumenta v rock bandu? Zakaj je večina žensk v rocku pevk?

Morda je razlog, da se odločajo za vlogo pevke v tem, da gre pri tovrstnih subjektih bolj za ekshibicionizem kot suvereno glasbeno ustvarjanje. Če povzamem, nivo, ki ga je moč slišati v Sloveniji, pri naših »pevkah« ponuja kar največ izpostavljenosti od vseh pozicij v zasedbi za najmanj vloženega truda. Torej je odločitev za igranje inštrumenta v rock bandu večinoma posledica želje po ustvarjanju in aktivnemu participiranju v bandu, razen kadar gre zgolj za željo po drugačnosti oz. biti opažen.

Rock band kot institucija je precej surova igra – lahko rečeš, da gre za moški biznis. Pa naj bo to način življenja, zanimanje za tehniko, zvok,... Mislim, da ženske postavljajo v inferioren položaj predvsem pomanjkanje ženskih idolov in tovrstnih zanimanj. Slednje je po moje predvsem širši družbeni konstrukt.

4. Kako vas sprejema; je kakšna razlika v odzivu moške in ženske publike?

Razlik ne opažam. Odziv je ponavadi vedno pozitiven. Kako si razlagam ta odziv? Za žensko publiko bi rekla, da takšna pozicija morda predstavlja možnost, da se tudi kot ženska lahko dokazuješ v moški igri in to velja širše, ne samo v glasbenem smislu. Za moški del publike pa najbrž predstavlja velik seksipil drznost »to do a man's thing«, a hkrati ohranjaš žensko gracioznost.

5. Kaj pa glasbena industrija sama, kakšen odnos ima do vas? Je to, da ste ženske, prednost ali slabost?

Golo dejstvo, da si ženska za inštrumentom v rock bandu, ti ne bo pomagalo uspeti v glasbeni industriji. Kot sem rekla gre za moško igro in na koncu pač šteje samo to ali znaš opravljati svoj posel ali ne. Either you got it or you don't, spol tu ni pomemben. Morda doda k prepoznavnosti banda.

6. Kaj pa odnos moških kolegov glasbenikov, kako vas dojemajo, obravnavajo, vidijo?

Generalno dober. Najbrž je čutili malo manj rivalstva, ki ga je sicer glasbena scena polna.

7. Ste kdaj občutile, da vas glasbena industrija, mediji in tudi publika ne jemljejo resno, dvomijo v vaše sposobnosti, se osredotočajo večinoma na izgled in ne vsebino?

Ne bi rekla. Nič drugače, kot s katerikoli drugim prodajnim produktom dandanes. Če ti je vseč embalaža to vzbudi zanimanje po vsebini in če je le-ta kvalitetna, izdelek »kupiš«.

Verjetno pa je odvisno v kakšni glasbeni zasedbi in žanru deluješ.

8. Na tem mestu vam dajem prostor za kakršen koli komentar, misel, izkušnjo, mnenje ... ki ga niste mogle umestiti v odgovore na vprašanja, pa se vam vseeno podi po mislih.

Long live r'n'r! ☺

PRILOGA B: Intervju s Sarito Petrič, basistko skupine The Vibes, z dne 24. 11. 2009.

1. Kakšne so vaše izkušnje "biti ženska glasbenica" v večinoma moškem rocku? Vas dojemajo enakovredno ali zaznavate kakšno posebno obravnavanje, dožemanje?

Sama sem opazila, da me jemljejo kot sebi enako, kar je sicer verjetno v večini kriv moja karakter. Sicer pa se me v marsičem upošteva kot žensko, sploh pri nošnji težke opreme.

2. Imate kakšne negativne ali pozitivne izkušnje na vaši glasbeni poti, ki so temeljile na spolu?

V večini imam samo pozitivne izkušnje, je pa res, da sem verjetno bila ne-izbrana za igranje v enem od zelo uspešnih slovenskih glasbenih skupin, ker nisem bila moški. To sklepam po tem, da sem bila izbrana na avdiciji, nato sem tudi imela vaje z njimi, potem je vskočil »profesionalni basist« in bi me naj kasneje poklicali za sodelovanje, klica pa nikdar nisem prejela ... in seveda opazila, da imajo novega basista-moškega.

3. Kakšen je po vašem mnenju razlog, da se tako malo žensk odloči za igranje inštrumenta v rock bandu? Zakaj je večina žensk v rocku pevk?

Ne vem, mogoče je še vedno zelo močen vpliv staršev, ki rečejo ne ob želji deklice, da bi imela električno kitaro. Sama sem tudi opravila glasbeno gimnazijo iz glavnega predmeta klavir, s tem, da sem v osnovni šoli na lastno željo začela igrati najprej kitaro nato pa bas, čeprav je oče nekako nasprotoval bas kitari (ker ni za punce, ni harmonski inštrument in se ne da peti ob njo). ☺

4. Kako vas sprejema publika; je kakšna razlika v odzivu moške in ženske publike?

Publika me v večini sprejema zelo pozitivno, moška navdušujoče, ženska pa še bolj, ker se jim zdi fajn, da vidijo močno in »talentirano« punco na odru, ki bolj raztura bas kitaro, kot večina fantov. Je pa bilo par »negativnih« odzivov na to, da sem jaz vodja benda in da sem kot basistka v bendu povezovala program (govorno) in ne lead vokalistka.

5. Kaj pa glasbena industrija sama, kakšen odnos ima do vas? Je to, da ste ženske, prednost ali slabost?

Sicer z industrijo samo nimam nekih velikih izkušenj, ampak kolikor jih imam, zelo pozitiven odnos, vzpodbuden. Verjetno je prednost ravno zaradi pomanjkanja žensk za inštrumenti, še večja prednost pa je, če inštrument dejansko obvladaš in si dobra glasbenica.

6. Kaj pa odnos moških kolegov glasbenikov, kako vas dojemajo, obravnavajo, vidijo?

Odnos kolegov je zelo pozitiven, vsaj po mojih izkušnjah. Kolegi glasbeniki zelo radi igrajo z menoj, jim je prijetno imeti mene ob sebi. Baje imam zelo dober groove in energijo, ki jo čutijo vsi in publika in glasbeniki. Mlajši glasbeniki pa me v večini »spoštljivo« nagovarjajo, mi čestitajo in se jim to zdi nekaj posebnega, da »punca tak raztura«. ☺

7. Ste kdaj občutile, da vas glasbena industrija, mediji in tudi publika ne jemljejo resno, dvomijo v vaše sposobnosti, se osredotočajo večinoma na izgled in ne vsebino?

Nikoli! Nisem dovolj »lepa« in v »mini krilu«, da bi jim sploh dala možnost, da bi podvomili v moje znanje in talent predno bi me slišali igrati.

8. Na tem mestu vam dajem prostor za kakršen koli komentar, misel, izkušnjo, mnenje ki ga niste mogle umestiti v odgovore na vprašanja, pa se vam vseeno podi po mislih.

Zelo zanimivo in dobro je, da se pripravljajo na tem področju raziskave in v vašem primeru diplomaska naloga. Se mi zdi, da je v Sloveniji res malo dobrih žensk, glasbenic na »pop, rock, soul, jazz« sceni. Na svetovni sceni je ogromno odličnih glasbenic, ki niso vokalistke ... npr. Beyonce ima celi ženski bend in vse so hude profesionalke. Pravtako je imel Robbie Williams basistko in klaviaturistko, Lenny Kravitz bobnarko, Pink basistko, itd. ...

PRILOGA C: Intervju s Sašo Hrovatin, vokalistko in kitaristko skupine Golliwog ter Mladih kuZel, z dne 25. 11. 2009.

1. Kakšne so vaše izkušnje "biti ženska glasbenica" v večinoma moškem rocku? Vas dojemajo enakovredno ali zaznavate kakšno posebno obravnavanje, dožemanje?

Osebno se s tem ne obremenjujem, verjetno bolj tisti okrog mene ... Na odru sem človek in stremim k temu, da me tako vidijo tudi drugi.

2. Imate kakšne negativne ali pozitivne izkušnje na vaši glasbeni poti, ki so temeljile na spolu?

Negativnih izkušenj do danes nisem imela. Prej kakšno »pozitivno«, ko ti kot ženski recimo nekdo pomaga s prenosom opreme ipd. ... Pa tudi to brez kakšnih problemov večinoma uredim sama.

3. Kakšen je po vašem mnenju razlog, da se tako malo žensk odloči za igranje inštrumenta v rock bandu? Zakaj je večina žensk v rocku pevk?

Hmmm...ne vem kje je problem. Verjetno zato, ker nas večino tako usmerjajo že kot otroke. Kitare in bobni so za fantke, flavte in violine za punčke. Posledica tega je, da si punce enostavno želijo nekaj drugega, kot nažiganja po bobnih, kitari ali pa, da se jim, kljub želji, to zdi nekako oddaljeno in tuje in se bojijo ... kar ni ok.

4. Kako vas sprejema publika; je kakšna razlika v odzivu moške in ženske publike?

Publika te sprejme takšnega, kakršen si. Če se ne izpostavljaš kot ženska, ampak kot glasbenica in ne igraš na svoje attribute, občinstvo to začuti. Prav tako je v obratni situaciji.

5. Kaj pa glasbena industrija sama, kakšen odnos ima do vas? Je to, da ste ženske, prednost ali slabost?

Glasbena industrija ... tega pojma ne odobravam in ne maram in mi tudi kot sama ni preveč blizu, kajti prav ta ustvarja problem, na katerega se nanaša ta intervju. Gole ženske za moške, goli moški za ženske. To je tisto, s čemer v današnjem času ta »glasbena industrija« sluzi mastne denarce. To spada drugam, ne v glasbo. Čar glasbe je, da se jo sliši, ne vidi ...

6. Kaj pa odnos moških kolegov glasbenikov, kako vas dojemajo, obravnavajo, vidijo?

S svojim bendom, v katerem sem še s tremi fanti, se razumem na človeški ravni, prav tako s prijatelji iz drugih bendov.

7. Ste kdaj občutile, da vas glasbena industrija, mediji in tudi publika ne jemljejo resno, dvomijo v vaše sposobnosti, se osredotočajo večinoma na izgled in ne vsebino?

Kot sem že povedala, »glasbena industrija« in mediji peljejo stvari v napačno smer, kjer ne gre več za glasbo, pač izključno samo še za denar. Problem pa so izvajalci, ki temu nasedejo oz. so pohlepni. Danes ne potrebuješ glasbenega talenta za uspeh, dovolj je dobra reklama ...

8. Na tem mestu vam dajem prostor za kakršen koli komentar, misel, izkušnjo, mnenje ... ki ga niste mogle umestiti v odgovore na vprašanja, pa se vam vseeno podi po mislih.

Po mislih se mi trenutno podi milijon stvari, ampak bom kar se da kratka.

Vse je odvisno od ljudi in njihovega odnosa do glasbe. Dokler bomo podpirali glasbo, ki ni kvalitetna in temelji izključno na vizualnem mediju, bo situacija v mainstreamu ostala takšna kot je. Vedno pa bo obstajala alternativa, kjer je razmišljanje drugačno. Brez ločevanj med spoloma, brez pohlepa po »slavi« in denarju ... to je mesto, kjer ima zvok prvotni pomen.

PRILOGA Č: Intervju s Petro Zobec, bobnarko Pankeroschev ter bobnarko in vokalistko Mladih kuZel, z dne 27. 11. 2009.

1. Kakšne so vaše izkušnje "biti ženska glasbenica" v večinoma moškem rocku? Vas dojemajo enakovredno ali zaznavate kakšno posebno obravnavanje, dojetanje?

Sem v bednu s tremi fanti in sprejemajo me enakovredno, kar je edini način, da bend lahko normalno funcionira.

2. Imate kakšne negativne ali pozitivne izkušnje na vaši glasbeni poti, ki so temeljile na spolu?

Negativna je samo izkušnja, ko je član benda hotel nekaj več kot le prijateljstvo, takrat smo to razčistili takoj in na prvo mesto postavili bend, kajti osebno mislim, da kakršna koli ljubezenska razmerja ne sodijo v bend.

3. Kakšen je po vašem mnenju razlog, da se tako malo žensk odloči za igranje inštrumenta v rock bandu? Zakaj je večina žensk v rocku pevk?

Ker je običaj, da če je ženska u bedndu pač poje, če komu povem, da sem v bendu, vsi takoj mislijo da sem pevka.

4. Kako vas sprejema publika; je kakšna razlika v odzivu moške in ženske publike?

Moški me ponavadi sprejema dobro, so tudi izjeme, ki jih čutiš pred koncertom, ko se ti zdi, da ima kdo filing ah to bo pa čist mimo, kao ženska za bobni pa u hc punk bendu, včasih kakšna ženska pa res malo čudno, da ne rečem grdo gleda, ne vem zakaj, pa me tud ne zanima.

5. Kaj pa glasbena industrija sama, kakšen odnos ima do vas? Je to, da ste ženske, prednost ali slabost?

Jah no, za vse je to nekaj posebnega, če ženska igra nek inštrument, osebno pa mislim da to ni popolnoma nič posebnega. Isto se moraš nekaj naučiti, vložiti veliko truda in časa, preden lahko rečeš, da igraš inštrument, glede tega pa ni razlike med moškimi in ženskami.

6. Kaj pa odnos moških kolegov glasbenikov, kako vas dojemajo, obravnavajo, vidijo?

Vsi me sprejemajo v ekipi zelo dobro in enakovredno, ne čutim nobenih razlik ali česar koli, smo dobri frendi.

7. Ste kdaj občutile, da vas glasbena industrija, mediji in tudi publika ne jemljejo resno, dvomijo v vaše sposobnosti, se osredotočajo večinoma na izgled in ne vsebino?

Ja prva je ponavadi ocena izgleda, zato se je potrebno še toliko bolj truditi, predvsem pa igrati z jajci, da te lahko obravnavajo, z glasbenega stališča, oziroma, da te res poslušajo.

8. Na tem mestu vam dajem prostor za kakršen koli komentar, misel, izkušnjo, mnenje ... ki ga niste mogle umestiti v odgovore na vprašanja, pa se vam vseeno podi po mislih.

Svaka čast, da si se lotila take teme, diplomska naloga bo po temi sodeč zelo zanimiva, rada bi si jo prebrala ... Prosim, če mi javiš, kdaj bo, oziroma, kdaj bo v knjižnici ali kje drugje dostopna. No, ob tej priložnosti pa te vabim še na moj koncert, ki bo 10.decembra v Gali Hali na Metelkovi – smo pa bend Pankreoschi.

PRILOGA D: Intervju z Ano Korenini, basistko skupine Makeup2, z dne 30. 11. 2009.

1. Kakšne so vaše izkušnje "biti ženska glasbenica" v večinoma moškem rocku? Vas dojemajo enakovredno ali zaznavate kakšno posebno obravnavanje, dožemanje?

Oboje, v bistvu odvisno od posameznika, vendar je bilo ponavadi treba fantom dokazati, da »obvladamo«, šele takrat so nas začeli sprejemati kot sebi enake.

2. Imate kakšne negativne ali pozitivne izkušnje na vaši glasbeni poti, ki so temeljile na spolu?

Pozitivne izkušnje so na srečo prevladovali, dostikrat smo bile deležne majhnih pozornosti s strani organizatorjev, kolegov ali oboževalcev zato, ker smo bile ženske. Seveda pa je bila vmes tudi kakšna negativna, podcenjevalna, v stilu »sleci se...« :))

3. Kakšen je po vašem mnenju razlog, da se tako malo žensk odloči za igranje inštrumenta v rock bandu? Zakaj je večina žensk v rocku pevk?

Verjetno je to na eni strani povezano z vzgojo in predstavo o tem, kaj je »ženski« inštrument, saj igranje vsakega inštrumenta zahteva popolno predanost in mnogo vaje. Večinoma se z igranjem inštrumenta začne v mladosti in starši dostikrat določijo, kaj bo kateri od otrok igral. Pozneje pa je odvisno od vsakega posameznika, če zbere dovolj volje in energije, pa tudi denarja za opremo, in potem vadi nekaj let v kakšni zatohli vlažni kleti, preden se pokažejo rezultati. Mogoče v teh letih mlada dekleta ponavadi zanimajo druge stvari ...

4. Kako vas sprejema publika; je kakšna razlika v odzivu moške in ženske publike?

Moška publika dostikrat posluša najprej z očmi in šele potem z ušesi, medtem ko so bile ženske ponavadi navdušene nad glasbo in nad dejstvom, da smo uspešne in sposobne.

5. Kaj pa glasbena industrija sama, kakšen odnos ima do vas? Je to, da ste ženske, prednost ali slabost?

Ponavadi je to prednost ravno zaradi majhnega števila ženskih glasbenic, ker smo tržno bolj zanimive.

6. Kaj pa odnos moških kolegov glasbenikov, kako vas dojemajo, obravnavajo, vidijo?

Kot ženska glasbenica na »moškem« inštrumentu se moraš vsekakor dokazati, sem pa nekoč slišala komentar v stilu, da bi raje v bend vzeli moškega glasbenika, tudi če bi slabše igral ... Še vedno v nekaterih moških bendih prevladuje miselnost, da so z ženskami problemi :)

7. Ste kdaj občutile, da vas glasbena industrija, mediji in tudi publika ne jemljejo resno, dvomijo v vaše sposobnosti, se osredotočajo večinoma na izgled in ne vsebino?

Kot pri vsaki drugi stvari je treba tudi v glasbi prepričati z vsebino, je pa v show businessu pomemben tudi videz, tako da sta obe stvari povezani.

8. Na tem mestu vam dajem prostor za kakršen koli komentar, misel, izkušnjo, mnenje ... ki ga niste mogle umestiti v odgovore na vprašanja, pa se vam vseeno podi po mislih.

Ne glede na spol zahteva glasba dosti odrekanja in žrtvovanja, vendar če te to izpolnjuje, je vredno vsega truda in sama ne bi nikoli spremenila svoje odločitve.

PRILOGA E: Intervju z Evo Breznikar, pevko skupine Makeup2, ter tolkalistko skupin The Stroj in Laibach, z dne 1. 12. 2009.

1. Kakšne so vaše izkušnje "biti ženska glasbenica" v večinoma moškem rocku? Vas dojemajo enakovredno ali zaznavate kakšno posebno obravnavanje, dojetje?

Čeravno so ženske v rocku zaželjene, ker jih je pač manj kot moških, je velikokrat težko, ker so večkrat že v začetku prisotni predsodki, da ženske instrumentalistke ne morejo konkurirati moškemu svetu. Zato je dostikrat treba pokazati oziroma izpostaviti nekatere druge attribute, toda s tem ne mislim na zunanost, ampak na zanesljivost, resnost, točnost pri urnikih in podobne kvalitete. Moraš se dokazati, ampak ko si enkrat v kolektivu, te jemljejo kot enakovrednega člana.

2. Imate kakšne negativne ali pozitivne izkušnje na vaši glasbeni poti, ki so temeljile na spolu?

Po enem od mojih prvih koncertov z Laibach so nekateri razpravljali na nekem forumu, češ da ženske so zagotovo samo za dekoracijo, da je vse čisti playback in podobno, zato so na naslednji koncert nekateri novinarji prišli pod oder fotografirat moj elektronski snare boben, da bi videli, če je priključen ali ne. To se mi je zdelo tipično slovensko, ko pridejo novinarji dostikrat na koncert zgolj iskat dlake v jajcu. V tujini se mi kaj takega nikoli ni zgodilo, pa sem 6 let igrala na najrazličnejših odrih in kontinentih.

3. Kakšen je po vašem mnenju razlog, da se tako malo žensk odloči za igranje inštrumenta v rock bandu? Zakaj je večina žensk v rocku pevk?

Velikokrat sem iz ust moških glasbenikov slišala, da so z ženskami v bendu same težave. Dekleta, ki igrajo kakšen instrument, tako večinoma poiščejo kakšen drug glasbeni kolektiv, ki je medijsko praviloma neprepoznaven. Sama imam drugačne izkušnje, sodelovala sem tako v moških kot ženskih in mešanih kolektivih in včasih so bili prav moški tisti, ki so pred koncertom porabili pred ogledalom več časa kot ženske ali je bilo z njimi težje delati kot z ženskami. Torej vidim razlog v predsodkih, saj bi večina že obstoječih bendov raje vzela glasbenika kot glasbenico, zagotovo pa vpliva tudi to, da starši deklice vpišejo v glasbeni šoli na »ženske instrumente«, recimo flavto, ki je v rocku redka, ali pa klavir. Malokateri starš bo deklico vpisal recimo na bobne ali bas kitaro.

4. Kako vas sprejema publika; je kakšna razlika v odzivu moške in ženske publike?

Sprva te skušajo dojemati po spolu in gledajo zunanost, kmalu pa prevlada le to, kar daš od sebe, in razlik ni. Če si prepričljiv, te sprejmejo tako moški kot ženske.

5. Kaj pa glasbena industrija sama, kakšen odnos ima do vas? Je to, da ste ženske, prednost ali slabost?

Velikokrat je prednost, ker so do žensk recimo organizatorji in sodelavci na splošno bolj pozorni, velikokrat pa je tudi slabost, ker žensk kljub temu, da živimo v 21. stoletju, včasih pri sklepanju poslov še vedno ne jemljejo resno. Slabost pa je tudi v smislu medijskega pojavljanja, saj je na sceni toliko žensk, da moraš biti res samosvoj, da se ločiš od kopice blondink ali kopice črnolask. Če se blondinka sleče, na drugi strani drugo dekle igra recimo bas kitaro v nekem bendu, bo v časopisu tista ta slečena, kar je žalostno. Marsikatero dekle zato ne vztraja na glasbeni poti in odnehajo, ker kljub trudu ostajajo spregledane. Tako večina prej ali slej najde službo in da glasbo na stranski tir, kar pa pomeni konec kariere.

6. Kaj pa odnos moških kolegov glasbenikov, kako vas dojemajo, obravnavajo, vidijo?

Glasbeniki dobro sprejemajo glasbenice, vendar pa se je treba največkrat dokazati bolj, kot bi se kakšen moški.

7. Ste kdaj občutile, da vas glasbena industrija, mediji in tudi publika ne jemljejo resno, dvomijo v vaše sposobnosti, se osredotočajo večinoma na izgled in ne vsebino?

Na začetku vsekakor. Celo svetovali so nam mini krila roza barve in prežvečene pop melodije v lahkotnih ritmih in še lahkotnejših besedilih, a smo vztrajale pri svojem in gradile bend. Potem pa je stvar posameznika, ali vztraja in koliko časa vztraja pri svojem. Prej ali slej te začnejo jemati resno, če delaš dobro in se v celoti posvečaš glasbi. Je pa en pogoj, ne sme biti blefiranja. Če si v šovbiznisu samo zato, da bi nekomu ugajal in bil po časopisih, se to vidi in čuti. Meni je bilo vedno najbolj pomembno to, da me resno jemlje kolektiv, v katerem igram. Šele potem publika in mediji. Resnega dela na dolgi rok ne morejo spregledati.

8. Na tem mestu vam dajem prostor za kakršen koli komentar, misel, izkušnjo, mnenje ... ki ga niste mogle umestiti v odgovore na vprašanja, pa se vam vseeno podi po mislih.

Menim, da je vseeno potrebno v poplavi pevk, tudi rock pevk, ločiti med tistimi, ki ustvarjajo lastno glasbo in tistimi, ki pač imajo od neba dan posluš (ali pa niti tega ne) in prepevajo pesmi, napisane s strani nekoga drugega. Dejstvo je, da lahko danes tudi brez kančka

ustvarjalnosti stojiš na odru kot pevka, medtem ko za instrumentom to ni mogoče in morda je tudi za to pevk več. Pri igranju na instrument ne moreš blefirati. Ostanejo pa samo najbolj vztrajna dekleta. Kot instrumentaliska moraš dati prav vse ostale aktivnosti v življenju na stranski tir, če želiš obstati v glasbi, in le malo žensk je pripravljenih na to žrtev.